

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ
ՎՏԱՐԱՆԴԻ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ
ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Անի Ֆիշենկոճեան

Գերծանր ժամանակներու ձեռք բերուած անկախութիւնը, սովը, համաճարակը, գաղթը, թուրքական արշաւանքի սպառնալիքը հայոց այրերէն մեծ ջանքեր կը պահանջէին կեանքը բնականոն հունի մէջ դնելու:

Քննարկուող ժամանակաշրջանին աշխարհի տարբեր հատուածներուն գոյութիւն ունեցող հայկական գաղթավայրերը համալրուած էին նոր գաղթականներով: Յուսահատութեան եւ լքումի ընդհանուր տրամադրութիւն կ'իշխէր նաեւ նոր ձեւաւորուած հայկական համայնքներու մէջ: Տարագիր հայութեան երկիր դառնալու յոյսերը վերջնականապէս խամրած էին եւ Սփիւռքը հետզհետէ կ'ենթարկուէր պարտադրուած իրավիճակին:

1920-1930 թթ. Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Եգիպտոսի մէջ էր հայութեան մեծ համախմբումը, որպէս եկեղեցական համայնք: Հայաշատ բնակավայրերու մէջ գործող համայնական կառոյցները՝ եկեղեցիները, դպրոցները այլեւս չէին կրնար բաւարարել հազարաւոր գաղթականներու կարիքները. այլ խօսքով, գործող հայրենակցական միութիւններու կողմէ թաղային կամ ծխական վարժարանները այլեւս ի զօրու չէին նոր ժամանած գաղթական երեխաներու ուսումնական գործընթացը կազմակերպելու: Համայնքները կազմակերպման յոյժ կարիք ունէին: Այստեղ գլխաւորը հայ մտաւորականութեան ստեղծման պահանջն էր:

Գաղթաշխարհի մտաւորականներուն պիտի գային միանալու Հայաստանի Ա. Հանրապետութիւնը կերտող այն պետա-

կան այրերը, որոնք 1920-ական թթ. առաջին կիսուն Հայաստանի նոր վարչաձեւի հաստատումով ենթարկուած էին հալածանքի, դատապարտուած աքսորի եւ այլ բռնամիջոցներու: Որպէս վտարանդիներ անոնք պիտի շարունակէին իրենց առաքելութիւնը նորաստեղծ հայկական Սփիւռքի մէջ՝ կրթական, հրատարակչական, հրապարակախօսական, պատմագիտական եւ քաղաքական ոլորտներու մէջ, որովհետեւ շատ լաւ կը հասկնային, որ պէտք էր միջոցներ որոնել եւ կազմակերպել տարագիր Հայու կեանքը եւ համախմբել մէկ գետնի վրայ, մէկ նպատակի համար, որն էր փրկել Հայ ժողովուրդը այլասերման եւ ազգայնացման վտանգներէն, զայն բոլորելով Հայ Մշակոյթին շուրջ:

Փարիզի հայ քաղաքական գործիչները եւս Աւետիս Ահարոնեանի գլխաւորութեամբ եկած էին այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ էր ստեղծել նոր միութիւն մը, որ ի զօրու կ'ըլլար ազգապահպանման համար մղուող քաղաքական պայքարը տեղափոխել մշակոյթի ոլորտ: Փարիզի մէջ ծագած այս գաղափարը իր գործնական լուծումը կը ստանայ Եգիպտոսի հայ համայնքէն ներս: Իր տեսակի մէջ նոր այս կազմակերպութեան հիմնադիր ժողովը կը կայանայ 1928 թ. Մայիսի 28-ին Գահիրէ: Նիկոլ Աղբալեան¹ եւ Լեւոն Շանթ կը կարծէին, որ

1 Աղբալեան 1921 թ. Ապրիլին. անձրետտ օր մը տխուր, հիւանդ. Ծանօթի հետ ճանապարհ անցաւ: Իր հարազատներուն մեկնելէն առաջ խորհուրդ տուաւ ու ըսաւ. «Մեծագոյն երջանկութիւն է ապրիլ Հայրենիքի մէջ. իմ կեանքը այսպէս դասաւոր

ապագայ կրթական-մշակութային ընկերութիւնը պէտք է սահմանափակուէր միայն մէկ երկրի Եգիպտոսի կամ Լիբանանի մէջ հայկական վարժարանի ստեղծումով: Մինչդեռ ժողովի միւս անդամները կողմնակից էին աւելի լայն ծրագրի գտնելով, որ ընկերութեան գործունէութիւնը պէտք է ընդգրկէր ողջ Սփիւռքը: Նորածին Հայ կրթական եւ Հրատարակչական Համագային Ընկերութեան նպատակը՝ «Հայ ժողովուրդի կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով եւ հայ հոգիով»:

Համագայինի գաղափարները ժողովրդականացնելու առաջադրանքով Ն. Աղբալեան 1928-ի ամրան կը գործուղուի Լիբանան ապա Սուրիա: 1928 թ. Հոկտեմբեր 7-ին Հալէպի ժողովրդային տան մէջ կը նշուի ՀՅԴ տօնը. տօնակատարութիւնը նախագահելու հրաւիրուած էր Վահան Փափագեան (Կոմս), օրուան բանախօս՝ գրականագէտ, հասարակական-քաղաքական գործիչ, մանկավարժ, Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան խորհրդարանի անդամ եւ լուսաւորութեան եւ արուեստի նախարար (1919 թ. նշանակուած) Ն. Աղբալեան, որ Եգիպտոսէն Լիբանան եկած էր ամրան արձակուողի: Աղբալեան կը խօսի ընկերութեան կազմակերպութեան ձեւի եւ գործավարութեան եղանակի մասին: Եգիպտոս վերադարձին, Նոյեմբերի 15-ին Համագայինի կենդրոնական վարչու-

րութեան ղոյք մնացէք եւ իմ թափառումները պիտի շարունակեմ»:

Լուսաւորութեան Գաղափար՝ Աշոտ Յովհաննիսեան Աղբալեանի կիճը՝ Հայարփին եւ երկու որդիներուն Պարսկաստան (Թարիզ) կ'ուղարկէ, որ համոզեն Աղբալեանին վերադառնալ Երեւան: Աղբալեան կը մերժէ վերադառնալ՝ պատճառաբանելով որ իրմէ կը պահանջեն հրաժարի իր կուսակցական պատկանելիութեան:

Մէկ տարի Թարիզ Աղբալեան կ'անցնի Եգիպտոս՝ Աղեքսանդրիա: Տեղեկութիւններ ստանալով ընտանիքի մասին կը փորձէ զանոնք տեղափոխել իր մօտ: 1923 թ. էր սակայն պոլշեիկները մեկնումը կ'արգիլէին:

թեան կը զեկուցէ, որ հրապարակային բանախօսութիւններ կատարած է Հաթաքիոյ, Քեսապի մէջ, ինչպէս նաեւ Դամասկոս, ուր ներկայ եղած է 150 հոգի, Հալէպի մէջ 600 հոգի, իսկ Պէյրութի մէջ՝ աւելի քան 200 հոգի²: Բացի հանրային բանախօսութիւններէ, Աղբալեան յատուկ հրաւերով մասնաւոր աւելի փոքր շրջանակի մարդոց հետ խորհրդակցական հանդիպումներ կ'ունենայ Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ:

Հալէպի Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան «Եփրատ» օրաթերթը 1928 թ. Նոյեմբեր 10-ի խմբագրականով կ'անդրադառնայ Ն. Աղբալեանի Հալէպ ժամանման եւ կատարած բանախօսութիւններու մասին: Խմբագիրը քննադատաբար կը մօտենայ Աղբալեանի խօսքերուն՝ զանոնք համարելով սոսկ «պղատոնական խօսքեր»³: Կազմակերպութեան ծնունդը եւ անոր արծարծած խնդիրը քննարկելով՝ կը պարզէ, թէ ան ՀԲԸ Միութեան դէմ ուղղուած հակամիութենական շարժում մըն է, եւ կոչ կ'ուղղէ «հաւաքուիլ ՀԲԸ Միութեան շուրջ» եւ յոյս կը յայտնէ, որ «ազգասիրական զոհողութիւններով համբաւաւոր եղած մեծահարուստ հայեր անգամ շեղակի պիտի նային այսպիսի ձեռնարկին եւ անգամ պիտի չուզեն որեւէ կերպ մասնակցիլ»⁴:

Ներհամայնքային լարուած վիճակի կողքին, 1920-ական թուականներուն արաբական երկիրներու մէջ, թուրքերու հրահրումով, առաջ եկած էին տեղական բնոյթ կրող հակահայկական տրամադրութիւններ: 1930-ական թթ. նոյնպէս հայ-արաբական յարաբերությունները հարթ չէին ընթանալ: Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Հալէպի արաբական թերթերը իրենց հայատեաց յղուածներով յաճախ անբարենպաստ մթնո-

2 Համագայինի եւ Ն. Փալանեան ճեմարանի քսանհինգ ամեակ, 1929-1954, Պէյրութ, 1954, էջ 24:
3 «Արեւ», ԺԵ. տարի, թիւ 2977, Եգիպտոս, 1928:
4 «Արեւ», ԺԷ. տարի, թիւ 4176, Եգիպտոս, 1932:

լորտ կը ստեղծէին Հայերու շուրջ⁵: 1932 թ. Ն. Աղբալեան Գահիրէի մէջ կը հեղինակէ «Սուրիա եւ մենք» աշխատութիւնը՝ նպատակ հետապնդելով չէզոքացնել Սուրիոյ տարբեր քաղաքներու մէջ գտնուող թուրք լրտեսներու գործողութիւնները եւ մեղմել արաբներու հակահայկական տրամադրութիւնները: Աղբալեանի համաձայն, հայերու՝ Սուրիա հաստատուիլը տեղի ունեցած է պատմական, քաղաքական եւ քաղաքակրթական պատճառներով: Ն. Աղբալեան կ'եզրակացնէ, որ ինչպէս Սուրիան հայերուն անհրաժեշտ է, այնպէս ալ հայերը պատրաստակամ են օգտակար ըլլալ սուրիացիներուն: Այս կարեւոր հանգամանքը գնահատող արաբներու թիւը հետզհետէ կը սկսի շատնալ⁶:

1929 թ. Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան Պէյրուս կը ժամանեն, Ֆրանսական հովանաւոր իշխանութեան եւ լիբանանեան կառավարութեան դիմումներ կը ներկայացնեն՝ կրթական բարձրագոյն հաստատութիւն ունենալու երազանքը իրականութիւն դարձնելու նպատակով: Համազգայինի կենդրոնական վարչութեան առաջին ձեռնարկի՝ Պէյրուսի Հայ Ճեմարանի վաւերացումը, 1930 Փետրուարին պաշտօնական բնոյթ կը ստանայ եւ Մարտին հանրութեան առաջ կը բանայ իր դռները: Զոյգ վարիչներ նշանակուած էին Լեւոն Շանթն ու Նիկոլ Աղբալեանը, իսկ տեսչութիւնը յանձնուած էր անոնցմէ երիցագոյնին՝ Լեւոն Շանթին: Խոսքով թիւթիւնճեան կը գրէ, որ Շանթի եւ Աղբալեանի համար «Հայ ճեմարանը պիտի ըլլար էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանի հետեւողութեամբ, հայ մտաւորականներու պատրաստութեան կրթական օճախ մը: Պիտի ըլլար գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ, ու երկսեռ, արգիական կրթութեամբ աշխար-

5 «Հայաստանի կոչնակ», թիւ 45, Նոյեմբեր 8, 1930, էջ 1418, թիւ 8, փետրուար 20, 1932, էջ 236:
6 Նիկոլ Աղբալեան, էջ 24:

հական միաբանութիւն մը, նուիրուած Հայ մշակոյթին»⁷:

Կարօ Սասունի կը պատմէ, որ երբ Շանթի բարեկամներէն ոմանք 1929 թ. կը խնդրէին, որ Շանթ ձգէր կրթական գործունէութիւնը եւ միայն զբաղէր գրականութեամբ: Ան գիտակցելով Սփիւռքի ցրուած հայութեան գալիք ճգնաժամին՝ կը պատասխանէ. «Գրականութիւնը լիւքս է, լիւքս: Որո՞ւ համար պիտի գրեմ, երբ ասկէ 25-50 տարի ետք կարգացող չպիտի ունենայ: Հայութիւնը այժմ պէտք ունի նոր, թարմ մտաւորականներու, որոնք ուսուցիչ դառնան, գրագէտ ըլլան՝ եթէ ընդունակ են, գաղափարական մտաւորականի պարտականութիւն ստանձնեն եւ լեցնեն այն անհուն պարապը, որ Ապրիլեան եղեռնով բացուեցաւ»⁸:

1930 թ. կը հիմնուի Հալէպի Համագագայինը, եւ աւելի ուշ կը կոչուի «Ն. Աղբալեան» անունով:

Պէտք է ըսել, որ Սփիւռքի կրթօճախները կարիք ունէին միասնական կրթական ծրագիրի, դասագիրքերու եւ մանկավարժներու: 1929 թ. Օգոստոսի Նիկոլ Աղբալեան հրաւէր-երկտող կ'ուղղէ Գառնիկ Գիւլալեանին⁹, որ ուսման համար կը գտնուէր Պրակա: Նամակին մէջ Աղբա-

7 «Նայիրի» շաբաթաթերթ, 17-րդ տարի, թիւ 37, 15 Փետրուար 1970, Պէյրուս, էջ 3:
8 Համագագայինի եւ Ն. Փայանճեան ճեմարանի քսանհինգ ամեակ, էջ 50:
9 Հայաստանի Առաջին հանրապետության շրջանին (1918-1920 թթ.) կ'աշխատակցի լուսատուութեան նախարարութեան վարչութիւններէն մէկուն, միաժամանակ շարունակելով ուսուցչական ասպարէզը: Գործօն մասնակցութիւն ունեցած է փետրուարեան դէպքերուն, ճշմանկուած է Երեսանի գաւառի Ելողվան (այժմ Կոտայք) գիւղի պարետ: 1920 թ. վերջը եւ 1921 թ. սկզբը խորհրդային իշխանութիւններու ձեռնարկած զանգուածային ձերբակալութիւններէն խոյս տալու նպատակով՝ 1921 թ. Յուլիսին կ'անցնի Թարսի գետի դիպրոցներէն մէկուն կը դասաւանդէ հայոց պատմութիւն:

լեան կ'ըսէ. «Դու անպատճառ արի այստեղ (Պէյրուս), առժամ հրաժարիլ համալսարանական ամբիոնի գեղեցիկ, սակայն մեզ համար անիրական գաղափարներէն, մեր ազգի համալսարանները դպրոցներն են, քո տեղն այնտեղ է, անպատճառ վերադարձիլ»¹⁰:

Գ. Գիւլալեան կը վերադառնայ Լիբանան: 1929-1932 թթ. Սուրիոյ հեռուոր Արաբ Փոռնար (Այն ալ Արաբ-Քուպանի) գիւղաքաղաքի Ազգային Խորհեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօն կը զբաղեցնէ¹¹: 1931 թ. Ապրիլին Գիւլալեան պաշտօնապէս կը հրաւիրուի Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի կենդրոնական վարչութեան կողմէ՝ մասնակցելու կազմակերպութեան Առաջին պատգամաւորական ժողովին, որ նախատեսուած էր գումարել Հալէպի մէջ, ուր պիտի քննարկուէր համայնքի կրթական, առողջապահական կազմակերպչական եւ տնտեսական կեանքը «խիստ մօտէն շահագրգռող կարգ մը կենսական խնդիրներ»¹²: Գառնիկ Գիւլալեան 1936 թ. ՍՕ Խաչի Գ. պատգամաւորական ժողովին եւս կը բերէ իր մասնակցութիւնը:

Լեւոն Շանթը երկու փորձ կը կատարէ զայն Պէյրուս տեղափոխել, սակայն գիւղի հայ հասարակութիւնը (ուրֆագիներ) բուռն բողոքներով կը յաջողի պահել սիրելի ուսուցիչը: Ի վերջոյ, 1932 թ. ան կը տեղափոխուի Պէյրուս եւ քսանհինգ տարի

10 «Գեղարդ» սուրիահայ տարեգիրք, Գ. գիրք, Հալէպ, 1985, էջ 460: Պ. Յովհաննիսեան, Գ. Գիւլալեան, Հայ պատմագիտութեան երախտաւորը, «Էջմիածին», ԿԲ տարի, Մայիս 2006, Երևան, էջ 75-76:
11 Արաբ Փոռնար հայաբնակ վայրը հաստատուած է 1923 թ. ընդհանրապէս Ուրֆագիներէ, 150 ընտանիք. ուներ եկեղեցի եւ դպրոց (Ազգային վարժարանը, որ կոչուած է Ազգային Խորհեան վարժարան. տե՛ս «Տարե» տարեգիրք, Ե. տարի, 1928, էջ 25):
12 1930-1933 թթ. ՍՕԽ ԿԿ ուղարկուած նամակներու տետր, թերթ 85:

անընդմէջ կը դասաւանդէ Նշան Փալանճեան ճեմարանէն ներս՝ իբրեւ Հայոց պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, ընդհանուր պատմութեան ուսուցիչ¹³:

Միասնական կրթական ծրագիրը մը ունենալու նպատակով՝ ՍՕԽ-ի Կենդրոնական վարչութիւնը նամակ կը յղէ Լ. Շանթին՝ խնդրելով «դպրոցներու ընդհանուր ծրագիր»-ի մշակում: Լ. Շանթ իր պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ եւ կը խնդրէ, որ նախքան ծրագրի պատրաստութիւնը, անհրաժեշտ տեղեկութիւններ փոխանցուի Սուրիոյ հայաբնակ վայրերու դպրոցներու մասին:

Նորաբաց Հայ Ճեմարանի կարիքները անհամար էին. այս մասին Աղբալեան կը գրէ 29 (Դեկտեմբեր 1932 թ.) Համաստեղին ուղղած նամակին մէջ. «Այս տարի բացինք մեր Ա. լսարանը. 17-21 եւ աւելի տարեկան ունկիւնդիրներ ունիմ: Ես դասաւանդում եմ գրաբար եւ Հայոց պատմութիւն: Գրաբարը դիւրին է, ինքս ընտրած եմ նիւթերը, արտագրած եմ տետրակի մէջ: Գրել եմ տալիս աշակերտներին եւ այսպիսով նրանց ձեռքը բնագիր տալով՝ անցնում եմ լեզուն: Բայց գրականութիւնը մատս լիզելով եմ աւանդում, որովհետեւ

13 Տարիներ անց, կեանքի վերջալույսին, խոստովանել է իր սաներին. «Ուսուցչութիւնը ինձ համար կոչում է եղել... ստեղծուած եմ այդ աշխատանքի համար, կ'ուզեմ ուսուցանել, կ'ուզեմ աշակերտներին բան մը մտնուցել ... Դպրոցը ինձ համար եղել է մի ամբիոն, ուսուցանելու այն, ինչ որ ես համարել եմ արդար և ճշմարիտ, ինչ որ համարել եմ անհրաժեշտ մեր ողջ սերունդի համար: Արդարութեան և ճշմարտութեան չափանիշը ես մշակել եմ ինձ համար իմ հոգեկան աշխատանքով, զգացումներով, մտքի, կամքի աշխատանքով, իմ գրքերի ուսումնասիրութեամբ: Նրանք իմ գրքերը, ինձ տարել են այս աշխարհից հեռու, նրանց միջոցով ես մշակել եմ իմ ամբողջ փիլիսոփայութիւնը, պատմագիտական հայեացքներս, որ պատրաստեր եմ, և տուեր եմ ձեզ» («Գառնիկ Գիւլալեանի խօսքը...», էջ 85-86):

մեր վարժարանը ո՛չ բնագիր ունի, ո՛չ հետազոտութիւն»¹⁴:

Ուսումնական առաջին տարին կ'ուսնենայ 64 աշակերտ, որոնք մեծ մասամբ եկած էին Հալէպի եւ Լաթաքիոյ վարժարաններէն: 1935 թ. Յունիսին 23-ին Հայ ձեմարանը կ'ուսնենայ իր առաջին «Չահակիւնները» գրական 5 Գառնիկ Բանեան¹⁵, Մանուկ Տէօվլէթեան, Կարապետ Թաթուլեան, Փիլիպոս Դարձակեան, Մուշեղ Ճէնտէրէճեան (Իշխան): Եւ գիտական 3 Գառնիկ Թօփալեան, Հրանդ Մուրատեան, Գուրգէն Խանճեան¹⁶:

Շրջանաւարտներէն Փիլիպոս Դերձակեան շուրջ քառորդ դար, 1958-1983 թթ., կը զբաղեցնէ Հալէպի Ազգ. Հայկազեան վարժարանի նախակրթարանի (մանչեքու բաժին) տնօրէնի պաշտօնը, նաեւ կը ձեռնարկէ շատ կարեւոր աշխատասիրութեան մը. գրառումը Հայկազեան վարժարանի հարուստ պատմութեան:

1930-ական թուականներուն Անդրանիկ Ծառուկեան Հալէպի Ազգային Հայկազեան վարժարանի տեսչութեան որոշումով կը մեկնի Պէյրուս: Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան եւ ձեմարանի այդ շրջանի անկրկնելի մթնոլորտը, տեսակ մը հոգեմտաւոր քուրայ, որուն մէջ կը կոփուին հոն մէկտեղուած Հայ տղաքը՝ կրթական, դաստիարակչական եւ գաղափարական եռեակ գետիններու վրայ: 1936-1942 թթ. Հալէպի

Ազգ. Զաւարեան վարժարանի մէջ կը դասուանդէ Հայոց լեզու եւ Հայոց պատմութիւն: Ոչ պակաս ներդրում ունեցած է Քարէն Եփփէ ձեմարանի հիմնադրութեան գործին մէջ, 1947-ին:

Բ. Աշխարհամարտի ամենէն թէժ օրերուն, 1941-ի վերջերը, Ծառուկեան միայնակ (ու յենելով ուսուցիչի իր համեստ ուժիկին վրայ) կը ձեռնարկէր զուտ գրական պարբերաթերթի մը հրատարակութեան: Լոյս աշխարհ կու գար համբաւեալ «ՆԱՅԻՐԻ» ամսագրին առաջին թիւը, Հալէպ¹⁷:

Երկար թափառումներէ ետք, 1933 թ. Կարօ Սասունի եւ ընտանիքը կը փոխադրուին Հալէպ, հոնկէ ալ՝ Պէյրուս: Հալէպի մէջ Կարօ եւ Լոյս Սասունիներ կ'ուսնենան աշխոյժ գործունէութիւն, կը հրաւիրուին ՍՕԽ-ի պատգամաւորական ժողովներուն. Լոյս Սասունի միաժամանակ կ'ընտրուի ՍՕԽ-ի Կեդր. վարչ. անդամ: Պէյրուսի անցնելէ ետք Կարօ Սասունի կը հրատարակէ արեւմտահայ գրականութեան պատմութիւնը, իսկ 1962 թ. կը հիմնէ «Բագին» գրական հանդէսը, իր սիւնակները տրամադրելով Սփիւռքի երիտասարդ գրողներու ստեղծագործութիւններուն:

Հայաստանի անկախութեան սերունդի նուիրեալներէն Արշակ Զամալեան, որ կարեւոր ներդրում ունեցաւ Եւրոպայի տարածքին Հայ Կապոյտ Խաչի հիմնադ-

14 <http://grakan-am.livejournal.com/3998.html>
15 Ըմեարանի մէջ եւ այլուր ճանչցուած է իբրեւ հայոց լեզուի եւ հայագիտական գիտելիքու ուսուցիչ: Ան Լեւոն Ծառուկեանի տնօրէնութեան ժամանակ վարած է փոխտնօրէնի պաշտօն, իսկ Սիմոն Վրացեանի ժամանակ, Մուշեղ Իշխանի հետ նշանակուած է տնօրէնի օգնական: 1936-ին, իր շրջանաւարտ ընկերներուն հետ միասին, Գառնիկ Բանեան հիմնը դրած է Ըմեարանի Օրջանաւարտից միութեան: 1944-ին եղած է հիմնադիր անդամ Օրջանաւարտից միութեան պաշտօնաթերթ «Ակօս»-ին եւ ստանձնած՝ խմբագրութեան պաշտօնը:
16 <http://www.aztagdaily.com/archives/81824>

17 «Նայիրի»-ով Ծառուկեան կը կենսագործէր երեք գլխաւոր դիտումներ: Ամէն բանէ առաջ, ան կ'իրագործէր վաղեմի երազ մը՝ ունենալու սեփական բեմ ու ամպիոն, ուր կարենար արտայայտել իր գրական համոզումներն ու հայեացքները՝ անկաշկանդ եւ ազատ կերպով: Ապա, ան իր պարբերականը կը դարձնէր հիւրընկալ երդիք մը, ուր կրնային մտնել ու քով-քովի նստիլ լուրջ ճակատներու բոլոր շնորհալի գրողները հաւասարապէս, ծայրայեղ ձախակողմեանէն մինչեւ ամենաթոքու աջակողմեանը...: Ու վերջապէս, իր թերթով, Ծառուկեան գոհացում կու տար գրասէր բազմութիւններու պահանջին՝ աշխարհագրական շրջագօտի մը մէջ (Սուրիա-Լիբանան), ուր գուտ գրական հրատարակութիւններ գրեթէ չկային:

րութեան, տարածման եւ ժողովրդականացման գործին, 1934 թ. ՍՕԽ-ի կեդ. վարչ. հրաւէրով «Հայ կնոջ դերի մասին» դասախօսութիւն կը կարդայ ինչպէս Պէյրուսի, այնպէս ալ Հալէպ քաղաքի եւ Հալէպ նոր թաղի մասնաճիւղերուն: Ներկայ կ'ըլլան տիկիներ, օրիորդներ եւ պարոններ, որոնք իրենց «պատրաստակամութիւնը կը յայտնեն ժրջան աշխատանքով յառաջ տանիլ Օգնութեան Խաչի գործն ու նպատակները»:

Դէպի Լիբանան ճանապարհին, 1927 թ., Սուրիոյ Քեսապ գիւղաքաղաքին մէջ կը հանգրուանեն Վարդան Տօնիկեան (Վարդան Շահպաղ) եւ շատ ուրիշներ, որոնց անունները անյայտ կը մնայ պատմութեան:

Սփիւռքի եւ յատկապէս Սուրիոյ մշակութային կեանքէն ներս իրենց նպաստը ունեցած են նաեւ Կովկասէն Հալէպ ժամանած շրջուն թատերախումբեր, դերասաններ ու բեմադրիչներ:

Համայնքի գաւակները որդիական ակնածանքով կը յիշեն Ա. Հանրապետութեան պետական այրերու մատուցած ծառայու-

թիւնը Սփիւռքի Հայաստեղծման ճանապարհին ու կը նշեն անոնց յոբելանները:

Աւելին, իրենց մշակութային կառոյցները կոչած են Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան պետական այրերու անունով:

Հալէպի մէջ՝ Աւետիս Ահարոնեան հանդիսութիւններու դահլիճ

Արամ Մանուկեան ժողովրդային տուն, որուն երկրորդ յարկը անուանուած է Լեւոն Շանթ

«Սիմոն Վրացեան» Կենդրոն

Սուրիոյ Համազգայինի կառոյցները՝ «Ն. Աղբալեան» Հալէպ, Դամասկոսը «Լ. Շանթ» 1951-ին, Գամիշլիի «Ա. Ահարոնեան» 1978-ին, Քեսապի «Հ. Օհանջանեան» 1988-ին, Լաթաքիոյ «Վ. Նաւասարդեան» 1989-ին: Աղբալեանի եւ Շանթի ստեղծած ձեմարանի առաքելութիւնը շարունակեցին Վրացեան եւ ուրիշներ: Անոնց շունչով եւ անոնց յարկին տակ ուսում ստացող շատ շատեր, իրենց ուրոյն տեղը զբաղեցուցած են ու այսօր ալ կը զբաղեցնեն Հայ իրականութեան մէջ: Այսօր կարիքը ունինք եւ պիտի ունենանք նման նուիրեալ անձերու:

1-Սուրիանայ Օգնութեան Խաչի Շրջանային Ա պատգամատրական ժողով, 7 Ապրիլ 1931 թ, Հալէպ:
Երրորդ շարքի ձախէն աջ, երրորդը՝ Գառնիկ Գիւզալեան:

2-Սուրիանայ Օգնութեան Խաչի Շրջանային Բ պատգամատրական ժողով, 1935 թ., Հալէպ:
Ա. շարք նստած ձախէն աջ՝ Կարօ Սասունի, չորրորդը՝ Լոլա Սասունի:

3- Սուրիանայ Օգնութեան Խաչի Շրջանային Գ պատգամատրական ժողով, 1936 թ., Հալէպ:
Ա. շարք, նստած ձախէն աջ, չորրորդը՝ Կարօ Սասունի, կողքը՝ Գասպար Իփէկեան եւ Լոլա Սասունի: